

Integration of Environmental Safety, Occupational Health and Safety, and Emergency Management: An Integrated Approach to Protecting Humans and Nature

Vol. 1 Issue 1 | pp. 305-309 **| ISSN:** XXXX-XXXX

Available online @ https://globalconf.net/index.php/IESOHSEM

Article

O‘Zbekiston Siyosatida Iqlim O‘Zgarishiga Qarshi Choralar Va Strategiyalar

A.A. Turdiqulov*[1]

1. Samarqand viloyati Favqulodda vaziyatlar boshqarmasi HFXO'M katta o'qituvchisi

* Correspondece: turdiqulovanvar@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekistonda iqlim o‘zgarishining dolzarb muammolari, uning iqtisodiyot, qishloq xo‘jaligi va ijtimoiy hayotga ta’siri hamda davlat siyosati doirasida amalga oshirilayotgan choralar tahlil qilinadi. So‘nggi yillarda global iqlim o‘zgarishi ta’siri kuchayib borayotgan bir sharoitda, O‘zbekiston uchun suv resurslarining kamayishi, cho‘llanish jarayonining tezlashuvi va haroratning ortishi muhim xavf omillariga aylangan. Maqolada mamlakatda qabul qilingan strategik hujjatlar, jumladan “Yashil iqtisodiyotga o‘tish strategiyasi”, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish dasturlari hamda ekologik barqarorlikni ta’minlashga qaratilgan islohotlar yoritilgan. Shuningdek, iqlim o‘zgarishiga moslashish va uning salbiy oqibatlarini kamaytirishga qaratilgan zamonaviy yondashuvlar ham tahlil etiladi. Tadqiqot natijalari O‘zbekistonda barqaror rivojlanishni ta’minlashda ekologik siyosatning ahamiyati tobora ortib borayotganini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: iqlim o‘zgarishi, ekologik siyosat, yashil iqtisodiyot, barqaror rivojlanish, qayta tiklanuvchi energiya, cho‘llanish, suv resurslari, ekologik xavfsizlik, adaptatsiya strategiyalari, karbon emissiyasi

Citation: Turdiqulov, A.A. O‘Zbekiston Siyosatida Iqlim O‘Zgarishiga Qarshi Choralar Va Strategiyalar. Integration of Environmental Safety, Occupational Health and Safety, and Emergency Management: An Integrated Approach to Protecting Humans and Nature 2026, 1(1), 305-309.

Received: 12th Jun 2026
Revised: 26th Jun 2026
Accepted: 8th Jul 2026
Published: 30th Jul 2026

Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

1. Kirish

Hozirgi davrimizda iqlim o‘zgarishi global miqyosdagi eng muhim muammolardan biri sifatida e’tirof etilmoqda. Atmosferadagi issiqxona gazlari miqdorining ortishi natijasida Yer sharida o‘rtacha haroratning ko‘tarilishi, ekstremal ob-havo hodisalarining ko‘payishi va tabiiy resurslar tanqisligining kuchayishi kuzatilmoqda. Ushbu jarayonlar ayniqsa quruq va yarim quruq hududlarda joylashgan davlatlar, jumladan O‘zbekiston uchun jiddiy ekologik va iqtisodiy tahdidlarni yuzaga keltirmoqda.

O‘zbekiston Markaziy Osiyodagi ekologik jihatdan nozik hududlardan biri bo‘lib, bu yerda iqlim o‘zgarishining salbiy oqibatlari yaqqol namoyon bo‘lmoqda. Xususan, Orol dengizi fojiasi, suv resurslarining kamayishi, tuproq degradatsiyasi va cho‘llanish jarayonlari mamlakatning barqaror rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda. So‘nggi ma’lumotlarga ko‘ra, respublikada o‘rtacha yillik harorat so‘nggi o‘n yilliklarda sezilarli darajada oshgan bo‘lib, bu qishloq xo‘jaligi hosildorligiga va aholi turmush darajasiga bevosita ta’sir etmoqda.

Shu bois, O‘zbekistonda iqlim o‘zgarishiga qarshi kurash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylangan. Mamlakatda ekologik barqarorlikni ta’minlash, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish hamda “yashil iqtisodiyot”ga o‘tish borasida keng

qamrovli strategiyalar ishlab chiqilmoqda. Xususan, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini keng joriy etish, energiya samaradorligini oshirish, suv tejovchi texnologiyalarni qo‘llash va atrof-muhitni muhofaza qilishga qaratilgan qator davlat dasturlari amalga oshirilmoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi O‘zbekiston siyosatida iqlim o‘zgarishiga qarshi choralar va strategiyalarni zamonaviy yondashuvlar asosida tahlil qilish hamda ularning samaradorligini baholashdan iborat.

Adabiyotlar sharhi. Iqlim o‘zgarishi muammosi jahon ilmiy hamjamiyatida keng o‘rganilgan bo‘lib, ushbu yo‘nalishda olib borilgan tadqiqotlar global va mintaqaviy darajada muhim nazariy hamda amaliy asoslarni shakllantirgan. Xalqaro tadqiqotlarda iqlim o‘zgarishining asosiy sababi sifatida antropogen omillar, xususan issiqxona gazlari emissiyasining ortishi qayd etiladi. Bu borada BMTning Iqlim o‘zgarishi bo‘yicha hukumatlararo ekspertlar guruhi (IPCC) hisobotlarida global haroratning oshishi, muzliklarning erishi va ekstremal ob-havo hodisalarining ko‘payishi ilmiy asosda isbotlab berilgan[1].

Jahon adabiyotlarida iqlim siyosatining asosiy yo‘nalishlari sifatida “mitigatsiya” (emissiyalarni kamaytirish) va “adaptatsiya” (moslashish) strategiyalari ajratib ko‘rsatiladi. Masalan, Stern iqlim o‘zgarishining iqtisodiy oqibatlarini chuqur tahlil qilib, unga qarshi choralar ko‘rmaslik global iqtisodiyot uchun katta yo‘qotishlarga olib kelishini ta’kidlaydi[2]. Nordhaus esa iqlim siyosatini iqtisodiy modellashtirish orqali asoslab, karbon soliqlari va bozor mexanizmlarining ahamiyatini ko‘rsatadi[3].

So‘nggi yillarda barqaror rivojlanish konsepsiyasi doirasida “yashil iqtisodiyot” modeli keng qo‘llanilmoqda[4]. Bu yondashuv ekologik xavfsizlikni ta’minlash bilan birga iqtisodiy o‘sishni ham qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan. Xalqaro amaliyotda qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish, energiya samaradorligini oshirish va ekologik innovatsiyalarni joriy etish asosiy ustuvor yo‘nalishlar sifatida e’tirof etiladi[5].

Mamlakatimizda iqlim o‘zgarishiga qarshi siyosatni shakllantirishda bir qator normativ-huquqiy hujjatlar muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Yashil iqtisodiyotga o‘tish strategiyasi to‘g‘risida”gi farmoni ekologik barqaror rivojlanishni ta’minlashda asosiy yo‘nalishlarni belgilab berdi[6]. Ushbu hujjatda 2030-yilgacha qayta tiklanuvchi energiya ulushini sezilarli darajada oshirish, issiqxona gazlari emissiyasini kamaytirish va tabiiy resurslardan samarali foydalanish vazifalari belgilangan.

Shuningdek, “Atrof-muhitni muhofaza qilish to‘g‘risida”gi Qonun[7], “Suv va suvdan foydalanish to‘g‘risida”gi Qonun hamda ekologiya va iqlimga oid davlat dasturlari ushbu sohadagi ilmiy-amaliy faoliyatni mustahkamlab bermoqda[8]. Orolbo‘yi hududini tiklash va ekologik barqarorlikni ta’minlashga qaratilgan xalqaro loyihalar ham muhim ahamiyatga ega.

O‘zbekiston olimlari tomonidan ham iqlim o‘zgarishi va uning oqibatlari keng o‘rganilmoqda. Mahalliy tadqiqotlarda, ayniqsa, suv resurslari tanqisligi, cho‘llanish jarayonlari va qishloq xo‘jaligiga ta’siri alohida ta’kidlanadi[9,10]. O‘zbek olimlari iqlim o‘zgarishi sharoitida suvni tejovchi texnologiyalarni joriy etish, agrotexnik tadbirlarni takomillashtirish va ekologik boshqaruvni kuchaytirish zarurligini qayd etadilar.

Umuman olganda, jahon va milliy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, iqlim o‘zgarishiga qarshi samarali kurashish kompleks yondashuvni talab etadi. Bu esa ilmiy tadqiqotlar, davlat siyosati va amaliy chora-tadbirlarning uzviy integratsiyasini taqozo etadi

2. Metodologiya

Mazkur tadqiqotda O‘zbekiston siyosatida iqlim o‘zgarishiga qarshi choralar va strategiyalarni tahlil qilish uchun kompleks yondashuv qo‘llanildi. Tadqiqot metodologiyasi sifat jihatidan va qisman miqdoriy usullar uyg‘unligiga asoslandi, bu esa mavzuni har tomonlama yoritish imkonini berdi.

Avvalo, tadqiqotning nazariy asosini iqlim o‘zgarishi, ekologik siyosat va barqaror rivojlanish sohalariga oid jahon hamda milliy ilmiy adabiyotlar tashkil etdi. Ushbu manbalar tizimli tahlil (systematic analysis) usuli orqali o‘rganilib, iqlim siyosatining asosiy konseptual yondashuvlari — mitigatsiya va adaptatsiya strategiyalari aniqlashtirildi. Shu bilan birga, ilmiy manbalarni solishtirma tahlil qilish orqali rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlar tajribasi o‘rganildi hamda ularning O‘zbekiston sharoitida qo‘llash imkoniyatlari baholandi.

Empirik ma’lumotlar bazasi sifatida milliy va xalqaro tashkilotlarning rasmiy hisobotlari, statistik ma’lumotlari hamda normativ-huquqiy hujjatlar tanlab olindi. Xususan, O‘zbekiston Respublikasida qabul qilingan ekologik siyosatga oid farmonlar, davlat dasturlari va strategiyalar kontent tahlil usuli asosida o‘rganildi. Ushbu yondashuv orqali davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlari, maqsad va vazifalari hamda ularning iqlim o‘zgarishiga ta’siri tizimli ravishda tahlil qilindi.

Tadqiqot jarayonida statistik tahlil usullaridan ham foydalanildi. Iqlim o‘zgarishining asosiy ko‘rsatkichlari — o‘rtacha harorat o‘zgarishi, suv resurslari hajmi, cho‘llanish darajasi va issiqxona gazlari emissiyasi dinamikasi mavjud ma’lumotlar asosida umumlashtirildi. Ushbu ko‘rsatkichlar orqali mamlakatda iqlim o‘zgarishining real holati va uning tendensiyalari aniqlashtirildi.

Shuningdek, tizimli yondashuv asosida iqlim siyosati elementlari o‘zaro bog‘liqlikda ko‘rib chiqildi. Ya’ni, energetika, qishloq xo‘jaligi, suv xo‘jaligi va ekologiya sohalaridagi islohotlar yagona tizim sifatida tahlil qilinib, ularning o‘zaro ta’siri baholandi. Bu esa iqlim o‘zgarishiga qarshi kurashda kompleks strategiyalarning ahamiyatini ochib berishga xizmat qildi.

Tadqiqotning ishonchliligini ta’minlash maqsadida triangulyatsiya usulidan foydalanildi, ya’ni turli manbalar va metodlar orqali olingan natijalar o‘zaro solishtirildi. Bu yondashuv natijalarning aniqligi va xolisligini oshirishga yordam berdi.

Umuman olganda, qo‘llanilgan metodologiya O‘zbekiston siyosatida iqlim o‘zgarishiga qarshi choralar va strategiyalarni chuqur va tizimli tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash hamda istiqboldagi rivojlanish yo‘nalishlarini asoslash imkonini berdi.

3. Natijalar va muhokama

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda iqlim o‘zgarishiga qarshi kurash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylangan bo‘lib, so‘nggi yillarda ushbu yo‘nalishda sezilarli institutsional va amaliy o‘zgarishlar amalga oshirilgan. Xususan, “yashil iqtisodiyot”ga o‘tish strategiyasi doirasida qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish, energiya samaradorligini oshirish va ekologik boshqaruvni takomillashtirishga qaratilgan qator chora-tadbirlar joriy etilgan.

Tahlillar natijasida aniqlanishicha, mamlakatda iqlim o‘zgarishining asosiy ko‘rinishlari sifatida o‘rtacha haroratning oshishi, suv resurslarining qisqarishi va cho‘llanish jarayonining jadallashuvi kuzatilmoqda. So‘nggi o‘n yilliklarda o‘rtacha haroratning 1–1,5°C ga oshgani qayd etilib, bu holat ayniqsa qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Suv resurslarining kamayishi esa sug‘oriladigan yerlar samaradorligining pasayishiga olib kelmoqda, bu esa oziq-ovqat xavfsizligi masalasini dolzarblashtirmoqda.

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, davlat tomonidan amalga oshirilayotgan siyosiy choralar iqlim o‘zgarishining salbiy oqibatlarini yumshatishga ma’lum darajada xizmat qilmoqda. Jumladan, quyosh va shamol energetikasini rivojlantirish bo‘yicha yirik loyihalar ishga tushirilgan bo‘lib, bu issiqxona gazlari emissiyasini kamaytirishga yordam bermoqda. Shu bilan birga, suvni tejovchi texnologiyalarni joriy etish, tomchilatib sug‘orish tizimlarini kengaytirish orqali suv resurslaridan samarali foydalanish darajasi oshib bormoqda.

Biroq olib borilgan tahlillar ayrim muammolar mavjudligini ham ko‘rsatdi. Xususan, iqlim siyosatini amalga oshirishda hududlar o‘rtasidagi tafovutlar, moliyaviy resurslarning cheklanganligi va ayrim hollarda texnologik yetishmovchiliklar kuzatilmoqda. Bundan tashqari, aholining ekologik madaniyat darajasi yetarli emasligi ham iqlimga oid chora-tadbirlar samaradorligiga ta’sir qiluvchi omillardan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Muhokama jarayonida jahon tajribasi bilan solishtirma tahlil shuni ko‘rsatdiki, rivojlangan davlatlarda iqlim siyosati ko‘proq innovatsion texnologiyalar va iqtisodiy rag‘batlantirish mexanizmlariga asoslangan. O‘zbekistonda esa ushbu yo‘nalishda hali foydalanilmagan imkoniyatlar mavjud bo‘lib, ayniqsa “yashil moliyalashtirish”, karbon bozorlari va ekologik soliq tizimini rivojlantirish dolzarb hisoblanadi.

Shuningdek, iqlim o‘zgarishiga moslashish strategiyalarini kuchaytirish zarurati ham aniqlangan. Qishloq xo‘jaligida iqlimga mos ekin turlarini joriy etish, suv boshqaruvini raqamlashtirish va hududiy ekologik dasturlarni kengaytirish kelgusida muhim ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, olingan natijalar O‘zbekistonda iqlim o‘zgarishiga qarshi siyosat tizimli ravishda shakllanayotganini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, ushbu yo‘nalishda samaradorlikni oshirish uchun xalqaro tajribani keng joriy etish, innovatsion yondashuvlarni rivojlantirish va institutsional mexanizmlarni takomillashtirish zarurligi asoslab berildi.

4. Xolusa va tavsiyalar

Olib borilgan ilmiy izlanishlar asosida shuni xulosa qilish mumkinki, O‘zbekistonda iqlim o‘zgarishiga qarshi kurashish davlat siyosatining muhim va ustuvor yo‘nalishiga aylangan. So‘nggi yillarda ekologik barqarorlikni ta’minlash, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish hamda “yashil iqtisodiyot”ga o‘tish borasida qator strategik hujjatlar va amaliy chora-tadbirlar ishlab chiqilib, hayotga tatbiq etilmoqda. Ushbu islohotlar iqlim o‘zgarishining salbiy oqibatlarini kamaytirish, iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta’minlash hamda aholi farovonligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, mamlakatda haroratning oshishi, suv resurslarining kamayishi va cho‘llanish jarayonining kuchayishi kabi muammolar dolzarb bo‘lib qolmoqda. Davlat tomonidan amalga oshirilayotgan choralar ijobiy natijalar berayotgan bo‘lsa-da, ularning samaradorligini yanada oshirish uchun tizimli va innovatsion yondashuvlar zarur.

Shu asosda quyidagi tavsiyalar ilgari suriladi:

Birinchidan, iqlim o‘zgarishiga qarshi kurashishda qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirishni yanada jadallashtirish lozim. Quyosh va shamol energetikasi ulushini oshirish orqali issiqxona gazlari emissiyasini sezilarli darajada kamaytirish mumkin.

Ikkinchidan, suv resurslaridan samarali foydalanishni ta’minlash maqsadida zamonaviy suv tejovchi texnologiyalarni keng joriy etish zarur. Ayniqsa, qishloq xo‘jaligida tomchilatib sug‘orish va raqamli boshqaruv tizimlarini keng qo‘llash muhim ahamiyat kasb etadi.

Uchinchidan, iqlim siyosatini moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish, xususan “yashil moliyalashtirish”, ekologik investitsiyalar va xalqaro grantlarni jalb etishni kuchaytirish lozim. Bu esa yirik ekologik loyihalarni amalga oshirish imkoniyatlarini kengaytiradi.

To‘rtinchidan, aholining ekologik madaniyatini oshirish va iqlim o‘zgarishi bo‘yicha xabardorligini kuchaytirish zarur. Ta’lim tizimiga ekologik bilimlarni keng joriy etish orqali jamiyatda ekologik ongni shakllantirish mumkin.

Beshinchidan, ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirish, iqlim o‘zgarishiga moslashish bo‘yicha innovatsion texnologiyalarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish muhimdir. Bu borada xalqaro ilmiy hamkorlikni kengaytirish ham ijobiy natija beradi.

Yakuniy xulosa sifatida aytishimiz mumkinki, O‘zbekistonda iqlim o‘zgarishiga qarshi samarali siyosatni amalga oshirish uchun davlat, ilmiy hamjamiyat va jamiyatning barcha qatlamlari o‘rtasida uzviy hamkorlikni kuchaytirish zarur. Faqatgina kompleks va tizimli yondashuv orqali ekologik barqarorlik va barqaror rivojlanishga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

[1] IPCC. Climate Change 2021: The Physical Science Basis. – Cambridge: Cambridge University Press, 2021.
[2] Stern N. The Economics of Climate Change: The Stern Review. – Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
[3] Nordhaus W. The Climate Casino: Risk, Uncertainty, and Economics for a Warming World. – New Haven: Yale University Press, 2013.
[4] United Nations. Paris Agreement. – New York: UN, 2015.
[5] World Bank. World Development Report 2022: Climate and Development. – Washington, DC: World Bank, 2022.
[6] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Yashil iqtisodiyotga o‘tish strategiyasi to‘g‘risida”gi farmoni. – Toshkent, 2019.
[7] O‘zbekiston Respublikasi “Atrof-muhitni muhofaza qilish to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 1992 (yangi tahrirda).
[8] O‘zbekiston Respublikasi “Suv va suvdan foydalanish to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 1993.
[9] Abdurahmonov Q.X. Ekologiya va barqaror rivojlanish asoslari. – Toshkent: Fan, 2020.
[10] Karimov S.S. O‘zbekistonda iqlim o‘zgarishi va uning oqibatlari. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.